

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ЖИТТЄВОТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

THE SPECIFIC USE OF LIFE CREATING POTENTIAL WHILE TRAINING THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

У статті проаналізовано специфіку використання життєвотворчого потенціалу у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів. Розглянуто погляди вчених та філософів на трактування поняття «потенціал». З'ясовано роль майбутнього вчителя початкових класів для суспільства. Звертається увага на вимоги до кваліфікованого життєвотворчого вчителя. Доведено, що використання життєвотворчого потенціалу надзвичайно важливе для професійного становлення кожної особистості.

Ключові слова: життєвотворчий потенціал, професійна підготовка, майбутні вчителі, особистість, початкові класи.

ние на требования к квалифицированному жизненнотворческому учителю. Доказано, что использование жизненнотворческого потенциала очень важно для профессионального становления каждой личности.

Ключевые слова: жизненнотворческий потенциал, профессиональная подготовка, будущее учителя, личность, начальные классы.

The article analyzes the specifics in usage of creative potential while training the future primary school teachers. The views of scientists and philosophers on the interpretation of the concept "potential" are considered. The role of the future primary school teacher in the society is clarified. Attention is paid to the requirements for a qualified teacher with a life creating potential. It is proved that usage of life creative potential is extremely important for each individual's professional development.

Key words: life creating potential, professional training, future teachers, personality, primary classes.

УДК 378.147

Радченя І.В.,

аспірант кафедри початкової, дошкільної та професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Григорія Сковороди

В статье проанализировано специфику использования жизненнотворческого потенциала в профессиональной подготовке будущих учителей начальных классов. Рассмотрено взгляды ученых и философов на толкование понятия «потенциал». Выяснена роль будущего учителя начальных классов для общества. Обращено внима-

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зміни у системі освіти та суттєві трансформації в політичній, соціальній та економічній сферах життєдіяльності вимагають від особистості швидких та конструктивних дій з особистісного й професійного самовдосконалення. Саме через систему освіти відбувається взаємозв'язок суспільства з різними верствами населення, формування особистості орієнтоване на соціальні очікування та потреби державного замовлення. Державною національною програмою «Освіта (Україна ХХІ століття)» визначені основні шляхи відродження національної системи навчання, серед яких пріоритетного значення набувають постійне духовне самовдосконалення, творча самореалізація, задоволення інтелектуально-культурних потреб особистості, підвищення професіоналізму педагогічних кадрів, формування здатності вчителів динамічно реагувати на запити громадського життя й виклики часу, забезпечення оволодіння вчителями передовими освітніми технологіями, які сприяють усебічному розвитку особистості школяра. Зміни в системі професійної освіти повинні сприяти формуванню компетентної, життєвотворчої та кваліфікованої особистості майбутнього вчителя початкової школи. Тому актуальність є наслідком необхідності та потреби закладів вищої освіти (далі – ЗВО) у формуванні особистості майбутнього вчителя, здатного реалізувати вищезазначені шляхи відродження освіти.

У сучасних умовах, коли від випускників ЗВО вимагається не тільки володіння певним комплексом сформованих компетенцій, а й розвинені особистісні якості, що дають їм змогу активно включитися в перетворювальну діяльність, перед педагогічним співтовариством стоїть проблема створення оптимальних умов як для цілісного розвитку особистості майбутніх учителів, так і для формування життєвотворчої індивідуальності кожного окремого студента. Розвиток життєвотворчого потенціалу майбутнього вчителя початкових класів – найважливіше завдання кожного викладача, бо потенціал як динамічна структура включає комплекс індивідуальних творчих здібностей (розвиваються у творчій діяльності), а також комплекс психічних новоутворень особистості (виявляються протягом життя). Саме цей потенціал має комплексний характер і виявляється на всіх рівнях індивідуальності (психологічному, соціальному, духовному).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема життєвотворчого потенціалу широко вивчається у філософії, психології, педагогіці та інших науках. Психолого-педагогічні аспекти цієї проблематики представлено в працях І. Бега, Л. Виготського, Н. Лейтеса, В. Семиченко, О. Яковлевої та інших. Особливості професійної та педагогічної освіти розглядають О. Біда, Г. Васянович, О. Дубасенюк, В. Євтух, І. Зязюн, С. Лісова, Н. Ничкало, Л. Онищук, Г. Яворська. Використанню можливостей професійної підготовки у ЗВО у формуванні

особистості майбутнього фахівця присвячено праці В. Гриньової, Т. Довженко, В. Євдокимова, І. Прокopenка, Л. Ткаченко, Л. Філатової, В. Шищенко та інших. Вивченню творчої особистості, її потенційних можливостей та здібностей присвячені праці Б. Ананьєва, В. Андрєєва, Н. Кузьміної, М. Лазарева, В. Моляко, а розвитку творчих здібностей майбутнього педагога – О. Євдокимої, Є. Калугіної, Г. Панченко та інших. Питання змісту, методів та засобів професійної підготовки висвітлено А. Алексюком, В. Бондарем, О. Горською, А. Капською, М. Шкілем, О. Ярошенко та іншими.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проведений аналіз наукових джерел засвідчив, що, незважаючи на значну кількість публікацій і монографій, дослідження проблеми життєвотворчого потенціалу не можна вважати завершеним. Воно потребує подальшого вивчення і розвитку. Особливу увагу звернемо на використання життєвотворчого потенціалу як на специфіку професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Мета статті – розглянути специфіку використання життєвотворчого потенціалу у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Потенціал (від лат. "potentia" – сила) – наявні запаси, витoki, джерела, а також засоби, які можуть бути мобілізовані, задіяні для досягнення поставленої мети. У сучасних умовах термін «потенціал», як свідчить вивчення довідкових видань і словників, використовується як ступінь потужності в якомусь ставленні, як сукупність засобів, необхідних для чогось, як позначення можливостей і джерел, які існують і можуть бути використаними для досягнення певної мети, рішення якогось завдання [1, с. 440]. Поняття «потенціал» у роботах філософів і вчених трактується як внутрішній смисловий слух (Г. Батищев), як прагнення, життєвий дух, напруга, активний рух (А. Бондар), як здатність творити світ для себе (М. Лоський, С. Франк, С. Рубінштейн, А. Лосєв), як життєва стратегія і життєва перспектива (А. Абульханова-Славська) [3, с. 48].

Життєвотворчий потенціал особистості – це сукупність нереалізованих, але наявних у людини якостей і здібностей, які визначають нові шляхи творчості, що приводять до незвичного й оригінального вирішення проблеми або ситуації.

Формування життєвотворчого потенціалу майбутнього вчителя початкових класів – складний і багатогранний процес накопичення та актуалізації творчої енергії, завдяки якому розкривається й збагачується творчий досвід, пробуджується потреба у творчості, у постійному зростанні та збагаченні внутрішніх можливостей, у підвищенні своєї професійної компетентності. Формування творчо налаштованого студента є передумовою подальшого формування та розвитку творчої осо-

бистості кожного учня, спроможного до самоаналізу, саморозвитку й самореалізації в навчальному процесі та у житті. Творчість є істинною сутністю людини, джерелом розвитку та прогресу суспільства. Вільна творча самореалізація особистості є запорукою її успішної адаптації та інтеграції, здійснення нею свого призначення.

Якісного результату на шляху до формування, а потім до використання життєвотворчого потенціалу майбутніх учителів початкових класів можна досягти як у процесі аудиторної роботи, так і у позанавчальній діяльності. Теоретична та практична підготовка є основною формою набуття знань і вмінь студента під час навчально-виховної роботи. Викладачі створюють умови для комфортного перебігу навчального процесу з урахуванням індивідуального підходу до кожного студента та використовують низку допоміжних засобів (творчі завдання, елементи проблемного навчання, інноваційні та інтерактивні технології). Це формує й збагачує життєвотворчий потенціал майбутніх учителів початкових класів.

І. Зязюн зазначає: «Педагог має справу з конкретними людьми: дітьми свого класу, школи, іншого закладу, проте його завдання не лише особистісне, а й суспільно зумовлене – підготовка підрастаючого покоління до активної участі в житті суспільства. Чому суспільство змушене відкривати школи, тримати армію вчителів? Для того, щоб нові покоління могли включитися у різні сфери життя (розвивати науку, мистецтво, виробляти продукцію, поширювати досвід). Саме тут, в освіті, у згорнутому вигляді діти проходять попередній шлях людства і засвоюють ті результати, яких воно досягло впродовж тисячоліть» [2].

Від студентів педагогічних ЗВО очікується прояв власних якостей та здібностей у напрямі майбутньої професійної діяльності у поєднанні з якісним оволодінням і використанням теоретичних і практичних матеріалів, постійне вдосконалення й розширення власних знань, умінь та навичок, їх використання під час навчання і практичної діяльності. Процес оволодіння професією повинен мати безперервний, послідовний, цілеспрямований характер. Постійна робота студентів у такому режимі є підґрунтям до життєвотворчості в майбутній професійній діяльності. Поєднання індивідуальних можливостей та правильно організованого процесу освіти призведе до формування студента, майбутнього вчителя початкових класів, спроможного до самоаналізу, синтезу, всебічного розвитку, самовдосконалення, самоконтролю, самонавчання та самореалізації.

Носієм педагогічної життєвотворчості є вчитель, який стоїть біля витоків розвитку особистості, він супроводжує і надихає творчий розвиток людини. Свого часу В. Сухомлинський писав: «Працю вчителя ні з чим не можна ні порівняти, ні зіставити.

Ткач уже через годину бачить плоди своєї роботи. Сталевар через кілька годин радіє з вогненного потоку металу. Хлібороб, сіяч через кілька місяців милується колосками і жменю зерна, вирощеного в полі <...> А вчителів треба працювати роки, щоб побачити предмет свого творіння, буває, минають десятиріччя, і ледве-ледве починає позначатися те, що ти замислив <...> Учитель зобов'язаний – перед суспільством, перед батьками – працювати тільки правильно, тільки добре <...>» [5, с. 341].

Для формування кваліфікованого вчителя початкових класів та творчої особистості необхідно формувати й розвивати в студента інтерес до професії вчителя, професійно-педагогічну спрямованість особистості, пізнавальну спрямованість, педагогічну культуру, педагогічну майстерність, педагогічні здібності (дидактичні, організаторські, комунікативні) та життєвотворчий потенціал.

Життєвотворчий учитель – це дослідник, якому притаманні такі особистісні якості: науково-педагогічне мислення, критичний аналіз педагогічних завдань, розвинена педагогічна інтуїція, потреба у професійному самовдосконаленні тощо. Формуванню творчої активності, яка буде передувати життєвотворчості студента під час професійної діяльності, сприяють участь у лекційних і практичних заняттях, проведення круглих столів, диспутів, дискусій, творчих вечорів, знайомство з інноваціями педагогічного процесу.

У процесі підготовки вчителів початкової школи необхідно враховувати особливості індивідуальності та риси творчої людини (спрямованість на самореалізацію, бажання досягнути мети, самостійність і незалежність думок та суджень, відкритість і щирість, оригінальність, ініціативність і гнучкість, віра у власні сили, високий рівень рефлексії, самокритичність і критичність у судженнях, відкритість досвіду, сприйняття незвичайного, нового, оригінального в навколишньому світі й передача власного ставлення до світу) [4, с. 77].

Сучасний учитель повинен володіти певними технологіями та підходами. Завдання професійної освіти – надати студентам – майбутнім учителям початкової школи інформацію та відповідний рівень оволодіння особистісно орієнтованим підходом, технологією співпраці та розвивального навчання, проблемним, пошуковим, творчим під-

ходами на основі активізації мисленнєво-аналітичної діяльності учнів, технологією на основі гуманізації та демократизації відносин, інформаційними системами й технологіями, проведенням роботи з матеріалами ЗМІ. Усе це сприятиме творчому розвитку майбутнього вчителя, його самореалізації під час навчального процесу й оволодіння професією. Використання життєвотворчого потенціалу у професійній діяльності майбутніх учителів початкових класів дозволяє визначити готовність студентів до творчої самореалізації в професійному становленні за наявності в майбутніх учителів початкової школи знань сучасної педагогічної та психологічної теорії, знань особистісно орієнтованих технологій розвитку й виховання творчої особистості, дидактичних знань щодо організації навчально-виховного процесу, спрямованого на творчий розвиток його суб'єктів, знань форм і методів стимулювання творчої діяльності учнів.

Висновки. Отже, використання життєвотворчого потенціалу у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів є своєрідною вірою в можливість й перспективи кожного студента, залежить від якості педагогічної освіти, від удосконалення системи психолого-педагогічних умов формування творчої індивідуальності майбутніх учителів початкових класів. Використання життєвотворчого потенціалу надзвичайно важливе для професійного становлення кожної особистості. Теоретична значущість і недостатня практична розробленість проблеми відкривають перспективи для подальшого її дослідження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Биби́к С.П., Сюта Г.М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С.Я. Ермоленко. Харків: Фоліо, 2006. 623 с.
2. Зязюн І.А. Освіта і вчитель в українському державотворенні. Освіта України. 1998. С. 6.
3. Кичук Н.В. Формування творчої особистості вчителя. К.: Либідь, 1991. 96 с.
4. Кулюткин Ю.Н., Сухобская Г.С. Личность: внутренний мир и самореализация: идеи, концепции, взгляды. Санкт-Петербург, 1996. 175 с.
5. Сухомлинський В.О. Сто порад вчителів: вибрані твори: в 5 т. Київ: Радянська школа, 1976. Т. 2. 593 с.